

روزانه ها ...

خانه قلم ها پیوندها

گاه روزانه های دیروز ... و امروز

آراده (م) ایل بیگی

آوردن این مطالب نه به معنای تأییدست و نه به انتقاد ؛ تنها برای خواندن ست و ...

256

علی اکبر نیک خلق : تک نگاری

نامه پژوهشکده

بررسیهای فرهنگ و توسعه

ناشر : پژوهشکده علوم ارتباطی و توسعه ایران
تألیف : ۴ شماره در سال

مدیر : مجید تیرانیان

سرمدیر : منوچهر محسنی

مدیر داخلی : مرتضی میرآفتابی

دستیار سردیر : فاطمه مکداول

اعضای شورای نویسندگان :

مهدی اریابزاده تهرانی (رادیوتلوویزیون ملی ایران) - علی اسدی (پژوهشکده علوم ارتباطی و توسعه ایران) - نادر افشارنادر (مؤسسه پژوهشهای دهقانی و روستایی ایران) - مهدی امانی (دانشگاه تهران) - ایرج امین (مؤسسه ملی روانشناسی) - عباس بازوگان (دانشگاه بوعلی سینا) - جمشید بهنام (دانشگاه قزوین) - مهدی بهکیش (دانشگاه سپاهیان انقلاب) - چنگیز پهلوان - هرمز حکمت (مشاور حقوقی) - باقر ساروخانی (دانشگاه تهران) - مهدی شیخیان (مدرسه عالی تلویزیون و سینما) - حسین شیبایی (مرکز ایرانی مطالعه فرهنگها) - کاظم معتمدنژاد (دانشکده علوم ارتباطات اجتماعی) - سیامک موحیدی (دانشگاه ماساچوست) - هرمز میلانیان (دانشگاه تهران) .

نشانی : انتهای شمالی جردن ، رسیده به سه راه الهیه (میریم) - صندوق پستی ۱۸۳-۳۳ تجریش ، تهران ۱۹ .

تلفن : ۶-۲۹۴۰۴۲ - فکس ۲۷۹۷-۲۸۴۶

پا : تک شماره ۵۹ ریال . اشتراک سالانه ۱۵۰ ریال
پای اشتراک سالانه برای دانشجویان و فرهنگیان ۱۰۰ ریال است .
وجه اشتراک مجله را میتوانید توسط کلیه بانکها در سراسر کشور به حساب جاری شماره ۹۰۰۳۳ بانک ملی ایران ، شعبه محمودیه (در تهران به نام پژوهشکده علوم ارتباطی و توسعه ایران) پرداخت فرمایید و رسید آن را همراه با تقاضای اشتراک برای ما ارسال دارید .

طرح : سارنج - لایلا سلامت
ویراستار : صادق آئینه وند

نامه پژوهشکده

بررسیهای فرهنگ و توسعه

نظری به اقتصاد پژوهش در ایران . مسائلی چند در سبب تحقیق . الزامات تحقیق در مدیریت . نظریه های علمی و اندیشه اجتماعی . امید به زندگی ، یک شاخص بهتروقت . تکنیکاری . جامعه شناسی در لهستان . برنامه ریزی نیروی انسانی . بررسی سودمندی طرحهای عمومی . روش نمونه گیری تصادفی . بررسی و نقد کتاب . معرفی کتابهای جدید . نگاهی به سچلهها . همایشهای علمی .

شماره دوم ، سال دوم

تابستان ۲۵۳۷

پژوهشکده علوم ارتباطی و توسعه ایران

علی اکبر نیک خلق

تک نگاری

از جمله‌نویان پژوهش در علوم اجتماعی، که در طول سالهای گذشته کاربرد فراوانی، بویژه در جامعه روستایی ایران داشته است، تک نگاری (Monographic) می باشد که در صورتی که به شکل جامعی مورد استفاده قرار گیرد میتواند وسیله بسیار خوبی جهت شناخت تنگناهای اجتماعی - اقتصادی باشد. تک نگاریها میتوانند به صورت دربرنامیزدهای منطقه‌ای مورد استفاده قرار گیرند و به علاوه آنچه که در مواردی تصور شده است، جنبه تطبیلی ندارند. یا توجه به اهمیت این تک نگاریها از نظر برنامه‌های توسعه روستایی در کشور، و علی‌رغم تعداد کمی که تاکنون به تک نگاریها پرداخته شده است، کارهای ارزشمند و جامع‌خیلی کم صورت گرفته است، که شاید یکی از عوامل آن فقدان الگوهای دقیق و حساب شده باشد. به این ترتیب، مقاله آقای «علی اکبر نیک خلق» کارشناس تحقیقات روستایی «مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران» که براساس تجارب چندین ساله ایشان در این رشته نوشته شده است میتواند راهنمای سودمندی برای پژوهشگران در این زمینه باشد.

* * *

مقدمه

مطالعات روستایی اعم از کاربردی و یا دانشگاهی که صرفاً جنبه شناختی دارد بطور عمده با دو شیوه علمی انجام می‌پذیرد:

- مطالعات پهنانگر (Extensive) که در مورد مسائل محلی و در سطح وسیعی صورت می‌گیرد. در این نوع مطالعات به علت وسعت جامعه که بررسی آن هزینه زیادی را دربردارد، از روشهای آماری استفاده می‌شود. به این ترتیب که از کل دعات یک منطقه تعدادی ده براساس نمونه گیری انتخاب

نامه پژوهشگاه، سال دوم شماره دوم، تابستان ۲۵۳۷

۵۹

مطالب این شماره :

یادداشت :

پژوهش در مسائل فرهنگ و توسعه . مجید تهرانیان پنج تا هشت

مقاله ها :

نظری به اقتصاد پژوهش در ایران . شاپور راسخ ۸-۱
مسائلی چند در باب تحقیق . مهدی امانی ۱۵-۹
الزامات تحقیق و مدیریت . محمود ساعتچی ۲۸-۱۷
نظریه‌های علمی و اندیشه اجتماعی. چارلز وورتیرگ . ترجمه فروغ شفیعی ۳۹-۲۹
امید به زندگی ، یک شاخص پیشرفت . عزت‌الله کیوان ۵۷-۴۱
تک نگاری . علی اکبر نیک‌خلق ۷۰-۵۹
جامعه‌شناسی در لیستان . منوچهر محسنی ۸۵-۷۱
برنامه ریزی نیروی انسانی . فرخ امین زاده ۴۳-۸۵
بررسی سودمندی طرحهای عمومی . محمد مهدی بهکیش ۱۰۶-۹۵
روش نمونه‌گیری تصادفی . جلیل دهقانی ۱۲۵-۱۰۷
بررسی و نقد کتاب :
گفتاری چند در جامعه شناسی خانواده . مرتضی میرآفتابی ۱۳۱-۱۲۷
معرفی کتابهای جدید
نگاهی به مجله‌ها
همایش‌های علمی ۱۵۴-۱۴۲

میشود و مورد بررسی قرار می‌گیرد.

- نوع دوم مطالعات ژرفانگر (Intensive) است. اگر موضوع مطالعه مستلزم وقت و عین بیشتری باشد، حوزه آن محدود خواهد بود. در این صورت تحقیق منحصراً به یک موضوع یا یک اجتماع کوچک و محدود از نوع «روستا» اختصاص پیدا می‌کند. این نوع مطالعات که با شیوه‌ای ژرفانی انجام می‌گیرد، تک نگاری یا «مونوگرافی» نامیده میشود.

واژه مونوگرافی (Monographie) از دو جزء «Monos» یعنی، واحد، یکتا و تک و «Graphos» یعنی، تصویر، توصیف و نگارش ترکیب شده، و در مجموع بمعنی توصیف، تصویر یا نگارش یک واحد است.

در ترجمه فارسی معادل واژه «Monographie» «تک نگاری» انتخاب شده است. در واقع تک نگاری یک شیوه تحقیق جامعه شناختی است و محقق با بکاربردن این شیوه، پدیده‌های اجتماعی جامعه‌های کوچک را بطور ژرف و دقیق و همه جانبه مورد بررسی قرار میدهد. بهین جهت است که گاه مترادف شیوه تک نگاری، ژرفانگر یا ژرف‌نویسی آورده‌اند.

تک نگاری توصیفی است ژرف و دقیق از یک شخص (بیوگرافی) یا یک واحد اجتماعی مانند: خانواده، طایفه یا قبیله، قشر اجتماعی، یا یک ده، که جنبه‌های مختلف آنرا دربر می‌گیرد. تک نگاری بر اساس مشاهده مستقیم و عینی استوار است. محقق با شرکت فعال در زندگی مردم جامعه مورد بررسی، معاشرت مستمر با آنها و بکار بردن فنون مصاحبه و پرسشنامه و وقایع و امور اجتماعی را از نزدیک مشاهده، مطالعه و توصیف می‌کند.

تک نگاری نه تنها جنبه‌های گوناگون حیات اجتماعی از جغرافیا گرفته تا ساختارهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، خانوادگی، ارزشها، نهادها، هنجارهای اجتماعی و ویژگیهای مختلف دیگر یک واحد اجتماعی را بطور دقیق تصویر می‌کند، بلکه به روابطی که در درون این ساختارها موجود است نیز توجه دارد، و آنها را تبیین می‌کند.

سابقاً تک نگاری بصورت آنتی‌تزی در برابر روشهای آماری تلقی میشد، اما امروز بعنوان یک شیوه خاص تنظیم اطلاعات مربوط به یک واحد اجتماعی مورد توجه قرار می‌گیرد.

از عمده‌ترین انواع تک نگاری، بیوگرافی است. بیوگرافی شرح حال و بیان تأثیرات زنده فرد بر اساس تجربیات شخصی است.

در تک نگاری، وقایع به توالی هم و به ترتیب تقدم و تأخر تاریخی و بهمان روشنی که کنش عناصر محیط در مراحل تحول دارا هستند نمودار میشود (۱). تک نگاری تنها یک توصیف انتزاعی نیست، بلکه تمام جنبه‌های یک اجتماع و روابط واقعی میان آنها را دربر می‌گیرد. به عبارت دیگر تک نگاری تنها به توصیف اجزاء مختلف یک واحد اجتماعی بطور جداگانه اکتفا نمی‌کند، بلکه تمام اجزاء یک ساخت اجتماعی و روابط میان آنها را مورد بررسی قرار می‌دهد، و کنشهای متقابل میان آنها را تبیین می‌کند.

تک نگاری از جمله روشهای مورد تأیید بسیاری از جامعه‌شناسان است، و از آنجا که در این روش تمام جوانب مربوط به یک موضوع واحد مورد توجه قرار می‌گیرد، در صورتی که با دقت انجام شود، یکی از عمیق‌ترین روشهایی است که در تحقیقات اجتماعی معمول است (۲).

برخی از جامعه‌شناسان عقیده دارند، روش تک نگاری که در مطالعه یک موضوع، یک سازمان، یک شخص یا یک اجتماع کوچک بکار می‌رود غالباً برای این مبتنی است که هر موردی، نمونه موارد بیشتر مشابهی است، و در نتیجه به کشف قوانین و اصول کلی منجر می‌گردد (۳).

تحقیق به شیوه تک نگاری را نخستین بار «فردریک لوپله» (F. Lo Play, ۱۸۸۲-۱۸۰۶) در توصیف زندگی کارگران بکار برده است. از نظر «لوپله» خانواده واحد اولیه و اساسی برای مطالعات جامعه‌شناسی است. وی طی مسافرت‌های متعدد خود تعداد ۴۴ خانواده کارگر اروپایی را مورد بررسی قرارداد و نتایج بررسی‌های خود را بصورت کتابی زیر عنوان «کارگران اروپایی» به سال ۱۸۵۵ منتشر کرد (۴)، که از لحاظ جامعه‌شناسی دارای اهمیت زیادی است. «لوپله» بکاربرد این روش در تحقیقات اجتماعی خدمت گرانبهایی به دانش جامعه‌شناسی کرده است. روش او بعدها بوسیله دیگر محققان تکمیل شد و در زمینه شناخت جوامع روستایی بکار رفت.

نخستین مطالعات روستایی به شیوه تک نگاری در آمریکا در دهه دوم قرن بیستم انجام گرفت. از جمله محققانی که در تحقیقات روستایی از این شیوه استفاده کرده‌اند، «ویلین» (W. H. Wilson)، مردی روحانی‌وار باید نام برد که شانزده بررسی درباره جوامع محلی روستایی و مؤسسات مذهبی آنها به انجام رسانده است (۵).

مطالعات روستایی در آمریکا ابتدا بیشتر به خاطر تأثیر تمدنهای جدید صنعتی در روستا بود، که شیوه زندگی مردم روستایی را دستخوش دگرگونی کرده، و از نفوذ کلیسا در اجتماعات روستایی کاسته بود. بهین جهت این قبیل مطالعات در آغاز بوسیله روحانیون انجام میگرفت و منظور آنها این بود که با شناخت علل کاهش نفوذ کلیسا در

سطح يك منطقه وسیع و با استفاده از روشهای آماری انجام می گیرد ، و برای تکمیل آن مطالعاتی در سطح يك ده با استفاده از روش تك نگاری صورت می پذیرد . تك نگاری روستایی مكل مطالعات پهنای تکر است ، و مسایل پیچیده ای را كه در منطقه وسیعی وجود دارد روشن می كند . به عقیده « هندراس » جامعه شناس فرانسوی ، مطالعات پهنانگاری در مورد مسئله معینی در مجموع مناطق وسیعی صورت می گیرد ، هر چند مفید باشد، باز بدون تك نگاری های علمی كه امکان میدهد مسئله بررسی شده ای ، مجدداً در تمام جامعه خاصی مورد بررسی قرار گیرد، مفهوم نمی گردد (۶) . « هندراس » می گوید: تردیدی نیست كه جهان بینی روستایی تحت تأثیر ویژگی های زمانی قرار دارد . باید از تحلیل این ویژگی ها به درك جهان بینی روستایی تامل شد . بدین ترتیب معلوم می شود كه تك نگاری ده یا « ناحیه » یكی از بارزترین روشهای تحقیق برای جامعه شناس روستایی است (۶) .

مطالعه ده ، مستلزم ارتباط و تماس مستمر با فضاها و مختلف جغرافیایی ، اقتصادی ، اجتماعی ، فرهنگی ، سیاسی و غیره است . بنابراین محقق باید از دیدگاه يك «هندس كشاورزی ، اقتصاددان ، مورخ ، جغرافیدان و مردم شناس ده را مورد بررسی قرار دهد . این امر در عمل دشوار می باشد و كار يك گروه از متخصصان رشته های مختلف را ایجاب میکند، اما جدا نكردن عناصری كه كل واحد ده را تشكيل میدهد دارای اهمیت زیادی است. بی شبهه تحلیل پدیده های اجتماعی در اجتماع ده مطالعاتی را از دیدگاههای مختلف ایجاب میکند ، و بنابراین جامعه شناسی كه به كار تك نگاری ده می پردازد، باید با فنون مختلف تحقیق آشنایی داشته باشد و از دست آوردهای علوم مختلف بهره گیرد، و با اقامت طولانی در ده ، شركت فعال در زندگی مردم ، و از طریق مشاهده مستقیم و عینی ، جنبه های مختلف زندگی مردم را به همان گونه كه هست ثبت كند ، و آنها را طبقه بندی و مورد تحلیل قرار دهد ، و سرانجام گزارش نهایی را تهیه كند . مطالعه ده به شیوه تك نگاری شامل سه مرحله است .

مرحله اول به دوشكل زیر انجام می گیرد :

۱- مطالعه اسناد و مدارك و شناسایی محیط جغرافیایی ده یا ناحیه ای كه ده مورد بررسی جز آن است .

۲- مشاهده کلی ده ، تماس با مردم بطور تصادفی ، ارتباط ، یا رهبران و شخصیت های ده (كشاد) ، ریش سفید ، رئیس انجمن ده ، رئیس شركت تعاونی ، رئیس شانه انصاف و غیره پس از این مرحله است كه می توان فرقیتهای مورد نظر را منظم و حدود موضوع مطالعه را مشخص كرد .

مرحله دوم، اگر ارتباط و تماس محقق با اجتماع ده در مرحله اول به مشاهده

در اجتماعات روستایی ، تدابیری در حل دشواریهای زندگی مذهبی مردم روستاها اتخاذ کنند ، تا بلکه بتوانند از ضعف مذهب جلوگیری کنند .

از مطالعات ژرفانگر جامعه شناسی روستایی در آمریکا، رساله دکتری (۵) « نلسون » (L. Nelson) درباره يك روستای ایالت «پناه» كه به سال ۱۹۴۳ نوشته شده است ، اهمیت زیادی دارد . این رساله پژوهشهای متعدد دیگری را به دنبال داشت ، و بدین سان تك نگاری در بررسی های روستایی رونق گرفت . این شیوه تحقیق بعدها در اروپا اشاعه پیدا كرد . پس از جنگ جهانی دوم تحت تأثیر جامعه شناسی آمریکا و روشهای بررسی كه در آن سرزمین متداول بود، جامعه شناسان اروپایی به مطالعات روستایی پرداختند . «هانری مندراس» (Henri Mendras) زیر عنوان « مطالعات جامعه شناسی روستایی » يك ده آمریکایی و يك ده فرانسوی را از دیدگاه جامعه شناسی روستایی مورد مطالعه و مقایسه قرار داد . در آلمان به سال ۱۹۴۷ مطالعاتی درباره ۱۲ روستای اطراف رودخانه «رن» صورت گرفت. در «رمانی» جامعه شناس روستایی «گوستی» (Gusti) با كمك شاگردان خود به تنظیم ۲۸ تك نگاری روستایی همت گماشت . در سال ۱۹۵۳ دو تن از محققان فرانسوی بنام « برنو » (Bernot) و « بلانكار » (Blancard) تك نگاری کاملی درباره يك ده فرانسوی منطقه « فرماندی» عرضه كردند ، و در آن از تاریخ ، جغرافیا ، جمعیت ، اقتصاد ، مراحل اساسی زندگی مردم از گهواره تا گور ، و نیز از آئینها ، پنداره ها ، ارزشها و هنجارهای اجتماعی به دقت بحث كردند (۵) . مطالعات روستایی در كشورهای آسیایی سالها بعد متداول شد . در هندوستان « سرنیواس » (Srinivas) با همكاری جمعی از محققان كتاب «دهات هند» را به سال ۱۹۹۰ تألیف كرد و «دوب» (Dube) محقق دیگر در سال ۱۹۶۱، كتاب « ده هندی » را انتشار داد و بدین سان كار مطالعات روستایی توسعه یافت (۵) .

درباره بررسی های روستایی به شیوه علمی دیرزمانی نیست كه آغاز شده است. با گسترش مطالعات روستایی، تك نگاری روستایی كه یكی از شیوه های ثروتمند تحقیقات روستایی است ، در آغاز ، مطالعه درباره ده عمدتاً جنبه های فرهنگی را در بر می گرفت، و تك نگاران بیشتر به شرح مسایل فرهنگی ، آداب و رسوم ، عادات و شیوه های زندگی و سكونت مردمان روستایی می پرداختند، و كمتر به شناخت ساختارهای اقتصادی- اجتماعی ، قشر بندی جامعه ، نهادها ، ارزشهای اجتماعی و روابط میان عناصر ساختی جامعه توجه داشتند. با تأسیس «بخش تحقیقات روستایی» در «مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران» ، مطالعات روستایی اهمیت پیدا كرد . در این مطالعات از دو شیوه علمی پهنانگر و ژرفانگر استفاده میشود . مطالعات پهنانگر در

۶۲

كلی منجر میشود ، مرحله دوم به تحلیل منظم این مشاهده اختصاص پیدا می كند ، این مرحله بسیار طولانی است، و در واقع كلیه مطالعه در روی زمین است . محقق بر اساس طرحی كه در زیر ارائه خواهد شد ، جنبه های مختلف زندگی ده را بطور جداگانه مورد مطالعه قرار می دهد ، و اطلاعات را جمع آوری می كند : اما این طرح دشوار و عملی فاطمی نیست كه نتوان از چارچوب آن خارج شد ، بلكه بیشتر برای بخاطر آوردن مسایلی است كه مورد بررسی قرار می گیرند ، و اغلب به تناسب وضعیتهای خاص هر ده تغییر می كند .

در این مرحله، محقق از تكنيك مصاحبه و پرسشنامه استفاده می كند . مصاحبه به دو طریق گروهی و فردی انجام می گیرد . مصاحبه گروهی از افراد مطلع ، ریش سفیدان، و رهبران روستایی بعمل می آید . در مصاحبه فردی كه همراه با پرسشنامه است ، از رئیس و اعضای خانواده پرسش می شود و پاسخها و اطلاعات مورد نظر در پرسشنامه ها ثبت می شود . در همین مرحله ، محقق با شركت در زندگی مردم جنبه های مختلف آن را مورد مشاهده دقیق قرار می دهد . همچنین اسناد و مداركی را كه درباره ده و موضوع مطالعه اش وجود دارد ، بمنظور روشن كردن مسئله جمع آوری می كند .

در مرحله سوم، كلیه اطلاعات جمع آوری شده در مرحله دوم، و همچنین داده های پرسشنامه طبقه بندی میشود ، و با استفاده از مشاهدات و تأثرات ذهنی ، مورد تجزیه و تحلیل قرار می گیرد و گزارش نهایی تهیه میشود .

طرحی كه اینك ارائه میشود ، نتیجه تجربیاتی است كه طی چند سال تحقیق در زمینه مسایل روستایی ایران بدست آمده است . این طرح هر چند نمی تواند همه پدیده های اجتماعی جامعه های روستایی را در برگیرد ، با وجود این موجب تسهیلاتی در امر مطالعات اقتصادی - اجتماعی روستاهاست . این طرح ، همچنین علت تنوع ساختارهای اجتماعی جوامع روستایی ، ممكن است كمبودهایی داشته باشد ، كه مانند دیگر شیوه های تحقیقات اجتماعی، دو عمل بوسیله کسانی كه آنرا بكار می برند اصلاح و تكمیل خواهند شد. جامعه شناس روستایی از جهت اینکه با جامعه های انسانی گوناگونی سروكار دارد ، باید با فنون مختلفی آشنایی داشته باشد ، و در برابر وضعیت های مختلف ، تكنیکهای تازه ای را به این طرح اضافه ، و یا برخی از قسمتهای آنرا حذف و با اصلاح كند.

طرح تك نگاری ده

بخش اول - شناسایی کلی ده

الف - شناسایی محیط جغرافیایی

۶۳

۱ - هویت ده : نام ده ، بخش ، شهرستان ، استان

۲ - موقعیت ، حدود ، وسعت

۳ - نام واره ها

۴ - آب و هوا (دوجه حرارت و میزان بارندگی)

۵ - رودها و منابع آب

۶ - جنس خاک (نوع و طبقه بندی خاک از لحاظ درجه حاصلخیزی ، فرسایش و عوامل آن)

۷ - پوشش نباتی

۸ - حیوانات

ب - تاپوخیوه ده

۱ - نام ده

۲ - گذشته ده بر اساس اسناد و مدارك مكتوب

۳ - گذشته ده بر اساس گفته های مردم

۴ - اماكن و بناهای تاریخی

۵ - حوادث و وقایع تاریخی

بخش دوم - سیمای ده

۱ - نقشه ده

۲ - توزیع مراكز مسكونی در برابر مزارع و اماكن عمومی ده (شكل سكونت متركز، پراكنده و غیره)

۳ - محل اماكن عمومی (مدرسه ، مسجد ، حمام ، امامزاده ، غسالخانه ، اماكن تفریحی و غیره ...)

۴ - محله های ده و مشخصات آنها

۵ - كوچه ها ، خیابان ها ، میدانها

۶ - جذابی مکانی

۷ - راههای ارتباطی ده با شهر و دیگر مراكز جمعیتی و مزارع

۸ - مسكن و تسهیلات زندگی (طرز ساختن خانه ، مصالح ساختمانی، مساحت خانه ، تجهیزات خانه، وضع بهداشت مسكن ، توزیع خانوارها برحسب

تعداد اطلاق مسكونی ، تسهیلات زندگی)

بخش سوم - جمعیت‌شناسی ده

الف - ساخت جمعیت

- ۱ - تعداد جمعیت
- ۲ - توزیع جمعیت برحسب سن و جنس
- ۳ - توزیع جمعیت برحسب سواد
- ۴ - جمعیت فعال و غیر فعال
- ۵ - جمعیت شاغل
- ۶ - توزیع جمعیت برحسب شغل (به تفکیک سن و جنس)
- ۷ - بیکاری و کم کاری

ب - حرکات جمعیت

- ۱ - ازدواج
- ۲ - زاد و ولد
- ۳ - مرگ و میر
- ۴ - تحرک مکانی و جغرافیایی جمعیت
- ۵ - مهاجرت‌ها

ج - ساخت اجتماعی ده و تغییرات آن

- ۱ - گروه‌ها و قشرهای اجتماعی
- ۲ - روابط گروهی و قشرهای اجتماعی
- ۳ - تحرک اجتماعی (افقی - عمودی)

بخش چهارم - زمینداری و تحول آن

- ۱ - وضع مالکیت ده قبل از اصلاحات ارضی
- ۲ - چگونگی اجرای قوانین ارضی در ده
- ۳ - بررسی آرا و عقاید روستائیان در باره چگونگی اجرای قانون اصلاحات ارضی در ده

بخش پنجم - نهادهای اجتماعی

الف - خانواده

۶۶

- ۱ - ساخت خانواده (زن و شوهری ، پدری توسعه یافته ، از هم گسیخته ، پدرمادری ، و انواع دیگر ...) و تعداد آن در لشرهای مختلف جامعه ده
- ۲ - بعد خانواده و رابطه آن با تولید ، درآمد و قشرهای اجتماعی ده
- ۳ - موقعیت افراد در خانواده (مرد ، زن ، پسر و دختر)
- ۴ - روابط خانوادگی (روابط میان افراد خانواده)
- ۵ - روابط همسایگی (روابط میان خانواده‌ها و یا خویشاوندان و همسایگان و ...)
- ۶ - ازدواج (انواع ازدواج‌ها) ، روابط خویشاوندی زن و شوهر ، دایره همسرگزینی ، شیوه همسرپایی ، عمومیت و زودرسی ازدواج ، مهریه ، شیربها ، رسوم ازدواج .

ب - تعلیم و تربیت (سنتی - جدید)

- ۱ - تعلیم و تربیت در خانواده (شیوه پرورش و اجتماعی کردن کودک و ...)
- ۲ - تعلیم و تربیت در مدرسه

ج - مذهب

- ۱ - مسجد و سازمان آن
- ۲ - چگونگی رفت و آمد مردم به مسجد و شرکت در مراسم مذهبی
- ۳ - مناسبت‌های مذهبی مردم در قشرهای مختلف
- ۴ - روابط متقابل مردم و رهبران مذهبی
- ۵ - آداب و رسوم و معتقدات مذهبی در میان قشرهای مختلف اجتماع ده
- ۶ - تأثیر مذهب در زندگی مردم روستایی

د - تفریحات و سرگرمی‌ها و تغییرات آن

- ۱ - تفریحات سنتی و جدید
- ۲ - تفریحات در داخل و خارج خانه
- ۳ - نحوه گذران اوقات فراغت (میهنایی ، شب نشینی ، جشنها ، معاشرت‌ها و گردشهای جمعی و ...)
- ۴ - تفریحات سالم و ناسالم

۶۷

۵ - سرگرمیهای کودکان (پسر ، دختر ، انواع بازیها و غیره)

۶ - سرگرمیهای مردان و زنان

۷ - فضای تفریح و فراغت (تهوخانه ، باغها ، گورستانها ، کوچه‌ها ، میدانها ، کنار چشمه ، رودخانه ، امامزاده ، مسجد ، مسافرت به شهر و زیارت ، سینما و تفریحات خارج از ده و ...)

۸ - ساخت قدرت در ده و تغییرات آن (اداره ده و گروههای دینوفذ قبل و پس از اصلاحات ارضی)

بخش ششم - ساخت اقتصادی ده

الف - تولید :

- ۱ - زراعت (انواع محصولات زراعی ، میزان تولید هر کدام از محصولات ...)
- ۲ - دامداری (انواع دام ، تعداد دام ، کشتار و تلفات دام با فروش دام ، فرآورده‌های دامی و روش تولید دامی)
- ۳ - باغداری (انواع درختان میوه ، مساحت باغ ، میزان تولید و ارزش تولید باغی)
- ۴ - صنایع دستی ، تعداد و نوع کارگاهها ، میزان تولید ، ارزش تولید
- ۵ - سایر تولیدات

ب - عوامل تولید :

- ۱ - زمین (زمین زیرکشت ، آیش ، توزیع زمین برحسب نوع محصولات زراعی) ، چگونگی تقسیم زمین ، توزیع خانواده‌ها برحسب اندازه زمین زراعی ، تغییراتی که در سطح زیرکشت اراضی پس از اصلاحات ارضی روی داده است.
- ۲ - آب و آبیاری (میزان و منابع آب زراعی ده ، نحوه تقسیم آب ، نحوه آبیاری) مشکلات مربوط به آب و آبیاری ، و تغییراتی که در امر آبیاری و میزان آب پس از اصلاحات ارضی روی داده است .
- ۳ - وسایل و روشهای تولید (شخم ، کود ، بذر و سموم دفع آفات نباتی و تغییراتی که در وسایل و روشهای تولید پس از اصلاحات ارضی روی داده است .

۴ - تقویم زراعی

۶۸

۵ - نیروی انسانی

۶ - واحدهای اندازه‌گیری و تبدیل آن به سیستم متریک .

ج - شیوه مبادلات (چگونگی فروش محصول ، بازار محصولات ، چگونگی وسایل حمل و نقل و توزیع محصولات تولیدی ، مبادلات داخلی (بین‌دهنانه) صادرات و واردات ده ، مبادلات جنس به جنس و ...)

د - اعتبارات و یدعی

۸ - درآمد - هزینه و مصرف

بخش هفتم - فولکلور زراعی

آداب و رسوم و معتقدات مربوط به مراحل تولید زراعی (کاشت ، داشت ، برداشت)

بخش هشتم - نظام بهره برداری از زمین

شیوه بهره‌برداری و تغییرات آن در دوره‌های قبل و بعد از اصلاحات ارضی

بخش نهم - سازمانها و تأسیسات ده

انجمن ده ، شرکت تعاونی روستایی ، خانه انصاف ، خانه فرهنگ روستایی ، کدخدا ، مدرسه ، سیاهی دانه ، مکتب‌خانه ، دکان ، آسیاب و ...

بخش دهم - فرهنگ مردم ، رفتارها و روحیات

رفتارها ، روحیات ، ارزشهای اجتماعی ، هنجارها ، روحیه جمعی ، انزوا و تنرد ، تعاون و همکاری ، نوپذیری ، ستیزگی و رقابت ، رفتارهای جمعی و کنترل اجتماعی ، کجرفتاری ، انگیزه‌ها ، آرزوها ، تمایلات و خواسته‌ها ، ترازه‌ها ، ضرب‌البطل‌ها ، و افسانه‌ها .

زیرنویس‌ها :

1 - René König, Sociologie, Paris : Flammarion, 1972. P.P. 225-

226 .

۶۹

۲- منوچهر محسنی، جامعه شناسی عمومی - تهران: انتشارات مطبوری، ۱۳۴۹.
ص ۱۹۲ و ۱۹۱.
۳- ناسوئل کنتیکت - جامعه شناسی - ترجمه مشفق همذانی - تهران: امیرکبیر -
۱۳۴۹. ص ۴۶ -
۴- جوزف روسک، دولندوارن - مقدمه‌ای بر جامعه شناسی - ترجمه بهروز نبوی
احمد کریمی - تهران: مؤسسه عالی حسابداری، ۱۳۵۰. ص ۳۵۱.
۵- پرواز صفی نژاد - طالب آباد - تهران: مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی
دانشگاه تهران - ۱۳۴۵. ص ۵.
۶- هانری مندراس - مقاله و جامعه شناسی و اجتماعی در کتاب: ۵ مسائل جامعه شناسی
امروز - ترجمه عبدالعسین نیک گهر - مشهد: دانشگاه مشهد - ۱۳۴۷. ص ۱۷۹.

[گاه روزانه ها ... 1](#) [گاه روزانه ها ... 2](#) [گاه روزانه ها ... 3](#) [گاه روزانه ها ... 4](#) [گاه روزانه ها ... 5](#) [گاه روزانه ها ... 6](#) [گاه روزانه ها ... 7](#)